

Pròleg

El personatge, el mite, l'home

Una pipa, una lupa i una gorra amb orelles. No fa falta més. Davant dels nostres ulls ja està dibuixada la flamant i misteriosa silueta de Sherlock Holmes, el detectiu privat més cèlebre de la història i un dels personatges literaris més fascinants de les lletres universals. Però, què s'amaga darrere d'aquest perfil mundialment conegut?

D'entrada, el personatge. El protagonista de seixanta aventures curtes i quatre novel·les que van veure la llum a Anglaterra entre 1887 i 1927, signades per l'escriptor escocès Arthur Conan Doyle i traduïdes ràpidament tot escampant arreu del món la fama del detectiu londinenc i el seu fidel acompanyant, el doctor John Watson.

Després hi ha el mite. La llegenda que ha fet possible que, passats cent trenta anys de la primera aparició a la novel·la *Estudi en escarlata*, la figura de l'investigador anglès

continue present en estudis, narracions apòcrifes, pel·lícules, il·lustracions, sèries televisives, dibuixos animats, publicitat, pàgines web, jocs de rol, adaptacions infantils, obres de teatre, còmics o, fins i tot, cursos per a aprendre anglés.

I, finalment, trobem l'home. Un ésser creat de paraules però portador d'alé vital, tan semblant a cadascú de nosaltres en excentricitats, manies i defectes de caràcter. El mateix que molts biògrafs s'han atrevit a considerar un ciutadà real del boirós Londres de finals del segle XIX, aquell que no ha deixat de rebre cada dia desenes de cartes adreçades al 221B de Baker Street en què li sol·liciten ajuda per a resoldre un problema complicat. L'home que va imaginar Conan Doyle en la seua ment prodigiosa, que va plasmar amb la ploma i que va transcendir el paper i la tinta per a devorar el seu creador. Tota una metamorfosi engolidora que només experimenten els personatges de ficció més bons.

És coneguda la relació d'amor-odi que va viure tota sa vida l'escriptor d'Edimburg amb la seua criatura. Doyle, qui haguera volgut ser reconegut pels seus coetanis com un escriptor seriós, èpic, vinculat a un públic culte, qui desitjava passar a la posteritat per les seues novel·les històriques, seguint el solc del també escocés Walter Scott, odiava Holmes pel canvi de rumb que havia imposat a la seua trajectòria. En pocs anys i per pura necessitat econòmica –la consulta mèdica que regentava no li oferia suficients ingressos i va provar sort amb l'escriptura–, Conan Doyle es va veure convertit en un autor de narracions populars aclamades per milers de lectors de totes les classes socials.

Malgrat que el temps ha demostrat la complexitat i grandesa de la creació de Doyle, l'autor considerava les aventures de Holmes un passatemps intranscendent i comercial. Aclaparat per l'èxit arrasador del detectiu i fart de veure el seu nom unit al fulletó de masses, Conan Doyle va decidir *matar* Sherlock Holmes en la que hauria pogut ser l'última aventura del gran detectiu, «El problema final» (1893). Sense pietat, el va llençar per una cascada dels Alps suïssos abraçat, en plena baralla, al professor James Moriarty, el seu enemic més poderós.

La pressió social –centenars de cartes de protesta a la revista *Strand*, on es publicaven les aventures–, l'opinió de sa mare –que no va perdonar mai a Arthur que es carregara a Holmes– i els beneficis que any rere any deixava d'ingressar, retornaren la vida a Sherlock. El seu creador va haver d'admetre, a desgana, la fama omnipresent del burleta i orgullós Holmes. Gràcies a la seua *resurrecció* en «L'aventura de la casa buida» (1903), gaudim de l'ampli cànon holmesià que hui coneixem: seixanta-quatre històries en les quals el protagonista desenvolupa la seua atractiva i inimitable personalitat per a goig de tota una legió de seguidors escampada pels cinc continents.

De fet, qui s'acosta a les aventures de Holmes buscant únicament una trama entretinguda sols farà una capbussada superficial en el llegat de l'escocés. És cert que l'estructura dels relats –amb el plantejament d'un enigma fosc, la investigació àrdua que es posa en marxa i el desenllaç que resol el problema inicial– constitueix la base del modern gènere

policíac. I que, precisament Doyle, va contribuir a assentar aquest model literari al llarg del segle xx i possibilità infinites imitacions, relectures i variacions fins al present.

Ara bé, amb Sherlock, els trets del relat-enigma passen, inevitablement, a un segon pla, absorbits per la personalitat enorme i captivadora del detectiu. No debades, un autèntic holmesià llig els relats de Conan Doyle una vegada i una altra per trobar pistes que l'ajuden a conèixer un poc més el protagonista. El lector fidel, convertit en investigador a la mesura del seu ídol, rastreja en els comentaris, els costums i l'actitud davant la vida, les espurnes d'humanitat que desprén Holmes. Perquè la figura del detectiu és més potent que qualsevol de les seues aventures trepidants.

Certament, la personalitat de Sherlock és addictiva, per contrària a la norma i aliena a les convencions socials. El seu estil de vida s'assembla més al d'un artista bohemí que al d'un agent de l'autoritat: la manca d'horaris per alçar-se del llit o anar-se'n a dormir, el gust per moure's amb batí per l'apartament, desdejurar a deshora i gitar-se al sofà indolentment tota la vesprada –avorrit com un xiquet; com tantes vegades ho estem tots–, la tendència de *voyeur* en observar l'activitat de la metròpoli des de les finestres del seu cau protector de Baker Street. Un Holmes en repòs que es dedica, amb malícia d'infant, a punxar a Watson amb deduccions inesperades d'anar per casa, un Sherlock melindrós que demana aigua calenta a la senyora Hudson per abillar-se al seu dormitori o es posa ràpidament la levita abans que entre a casa un visitant.

El mateix Sherlock que entra en combustió quan té un cas entre mans: empra una energia sobrehumana, es desplaça allà on el necessiten a peu, en cotxe de cavalls o en tren, recorrent infatigable –amb ulls d'àguila i l'eterna capa grisa als múscles— els carrers de la ciutat o els camins del camp a la recerca de pistes, sense patir fred ni fam ni cansament, sense dormir, passant la nit en vetla per meditar intensament amb la seua estimada pipa als llavis fins que, a la matinada, un ofegat Watson obri les finestres i deixa entrar aire fresc.

S'ha criticat de Holmes el seu temperament excessivament egocèntric. Però una persona brillant, amb gran talent i intel·ligència, no pot reconèixer-s'ho de manera objectiva? Ha estat acusat de misantrop, d'antisocial. Llavors, com s'explica que amb la seua professió ajude tanta gent, sovint pobre i de manera desinteressada? També li han adjudicat les etiquetes de desagradable i cínic, encara que moltes vegades es puga veure empatitzant amb el turmentat i patint sincerament per ell. ¿Individualista i desconfiat amb els policies quan investiga un cas? Admetrem que paga la pena treballar tot sol si la companyia resulta inepta. A més a més, Holmes quasi sempre cedeix el triomf final a Scotland Yard a les planes dels diaris, en un acte d'humilitat i bonhomia innegable. Així mateix, s'ha assenyalat sovint la seua misogínia, la seua aversió cap al sexe femení, i ell ha retrucat que enamorar-se pertorbaria la seua maquinària mental d'enraonament, on cap sentimentalisme té cabuda. D'una cosa no hi ha dubte: Holmes és un cavaller que sap col·laborar amb les dones

quan li ho sol·liciten i comportar-se de manera extremadament galant si cal.

Amb tot, és cert que en molts moments el nostre detectiu resulta insuportable. I en aquest punt, no podem oblidar-ho, s'assembla a qualsevol ésser humà.

Introspectiu, cínic, vanitós, apàtic, sarcàstic, fred, incòmode, però també honest, valent, perseverant, amb un alt sentit de la justícia, sincer fins a fregar la descaradura més políticament incorrecta, irònic i divertit quan s'ho proposa... Una combinació explosiva de qualitats i defectes més enllà de la vestimenta icònica i els quatre tòpics més estesos. Un heroi originalíssim, inesgotable, que continua seduïnt noves generacions en el segle XXI. Conan Doyle podria haver-se limitat a oferir un *superhome* a la manera imaginada pel filòsof Friedrich Nietzsche, però va encertar anant més enllà. A l'extraordinària intel·ligència i penetració del personatge, va afegir trets en els quals tots ens podem identificar. Per això sentim Holmes tan pròxim i familiar. Al mateix temps, el va fer únic distanciant-lo de la gran majoria d'homes. Com? Atorgant-li una capacitat de deducció fora de sèrie. Això que ens fa elogiar un amic espavilat quan evidencia el que ens havia passat per alt: «Uau! Sembles Sherlock Holmes!».

Holmes utilitza, amb rigor extremat, un mètode de treball basat en l'observació, l'anàlisi i una dosi elevada de sabers pràctics. Aquest mètode condiona l'estructura dels relats de Doyle, que solen començar amb una entrevista del detectiu amb el client. És on es presenta l'enigma. A continuació, Holmes i Watson inicien les investigacions, nucli central de

l'aventura: es busquen indicis i es formulen les primeres hipòtesis. Després d'algun gir inesperat i peripècies varies, es verifica la hipòtesi correcta. Amb el cas resolt, Holmes explica didàcticament les claus del misteri a l'atònit Watson. El seu enlluernament simbolitza el de tots els lectors.

Ah, John Watson! El company de pis ideal, l'amic que tots voldríem tindre sempre al costat: tolerant, comprensiu, flexible i amb un cor d'or. Suporta amb estoïcisme despertar-se a mitjanit perquè s'ha produït un assassinat, trobar la correspondència clavada amb un ganivet a la fusta de la xemeneia, abandonar un dinar suculent per atendre els imperatius de Holmes, viure rodejat de retalls vells de diari o obrir el seu saló als clients més insòlits, violents i deficiats possibles. És un sant, però també un home afortunat. Holmes aporta emoció i adrenalina a la seua vida de militar retirat per ferida de bala.

En realitat, Watson representa el comú dels mortals davant del geni. Desproveït de la intel·ligència potent de Sherlock, la seua franca sorpresa i admiració davant dels exercicis mentals del company el caracteritzen. Però Watson és molt més que l'antítesi del superdotat Holmes i brilla per les seues pròpies qualitats d'amic lleial en el qual es pot confiar sempre. El mateix detectiu que, en un ambient distés, pot fer burla de la imperícia del doctor és qui més bé sap valorar la fraternitat de Watson en els moments complicats i perillosos de les aventures. No és intranscendent la fusió de professions que Conan Doyle imposa a John: és metge i és soldat. Té el coratge i la predisposició a lliurar la mateixa vida si les

condicions ho exigeixen. Watson és, a més a més, un cronista excel·lent, i gràcies a ell coneixem l'excèntric cavaller amb qui té el plaer –i, de tant en tant, el maldecap– de compartir habitacions.

Per aquest narrador d'excepció tenim constància de les nombroses aficions de Holmes: la música, la pintura, la paleografia, l'estudi de l'edat mitjana anglesa, la lectura dels successos en tots els periòdics del dia... I d'altres menys agradables que provoquen un profund disgust en el doctor: la pràctica de tir al saló de l'apartament o la perniciosa cocaïna –només usada per Holmes en els moments depressius d'inactivitat sense els estímuls de la faena: l'avorriment, més que Moriarty, és el seu pitjor enemic.

A més de convidar a Watson a recitals i concerts esplèndids al Royal Albert Hall, a més d'estudiar la música polifònica del compositor renaixentista Orlando Lasso, Sherlock Holmes és un violinista virtuós. La seua gran sensibilitat artística es fa palesa quan recolza la barbata en un Stradivarius de la seua propietat i deixa anar l'arc per les cordes. El detectiu no sols interpreta de memòria composicions famoses, sinó que crea *ad hoc* melodies que li serveixen per a reflexionar sobre un cas o expressar l'estat d'ànim. Els seguidors recordaran la trista melodia que s'escapa del violí de Holmes en els últims compassos de la seua relació (platònica) amb Irene Adler, a l'aventura «Escàndol a Bohèmia». *La dona*, com la batejà Holmes en referència a la superioritat d'Adler sobre la resta de les dones, fou l'única persona que, segons que sembla, va ocupar el cor de Sherlock.

També el plaer de fumar un bon tabac és entre les aficions del personatge creat per Doyle. Junt amb l'emblema de la pipa s'ha de situar el menys conegut de la babutxa persa penjada al costat de la llar. Sherlock hi guarda les restes del tabac fumat al llarg del dia, residus que recupera per omplir la primera pipa del matí. Un gest clàssic que fa arrupir el nas a Watson, fumador menys apassionat. Curiosament, tant de tabac no impedeix que Holmes es trobe en un estat de forma física excel·lent. És un bon corredor, té una força excepcional a les mans i una complexió de ferro. Expert en boxa i esgrima d'espasa i de bastó, s'atreveix també amb el *baritsu*, una tècnica d'autodefensa japonesa. La seua destresa física l'emparenta amb els herois d'acció del segle xx. No obstant això, en el desenvolupament dels casos, Holmes preferirà usar els dots intel·lectuals abans que la força, emprada sempre com a últim recurs.

Però la potent capacitat de deducció no serveix de res sense els coneixements apropiats. I d'aquests també ens dóna notícia Watson. Quina seria la seua sorpresa en detectar, durant els primers dies de convivència amb Holmes, que l'investigador privat ignorava que la Terra gira al voltant del Sol. Per a Sherlock es tracta d'un coneixement inútil envers el seu treball i, per tant, no cal emmagatzemar-lo dins del cervell. ¿No esborrem del disc dur de l'ordinador els arxius inservibles per obtenir més espai de memòria i un funcionament més ràpid? La comparança ens fa comprendre a Watson quan sosté que Holmes és la més perfecta màquina d'observar i enraonar que el món ha vist mai.

Tanmateix, altres coneixements resulten d'una importància vital per a resoldre un cas. Holmes és un entès en races de gossos, lletres d'impremta, perfums, neumàtics de bicicleta, tipus de bales i pistoles... I manté el plànol de Londres gravat a foc en el seu cap. A *Estudi en escarlata*, Watson es pren la molèstia d'anotar el nivell de coneixement de Holmes per àrees d'especialització. El resultat paga la pena de ser reproduït: Sherlock no té ni idea de literatura, filosofia i astronomia; té escasses nocions de política; de botànica domina el que hi ha relacionat amb drogues i verins; de geologia llueix coneixements pràctics per reconèixer, d'una sola ullada, els diferents terrenys; controla amb solvència l'anatomia i les lleis; en química és tot un expert; però, sobretot, crida l'atenció el seu vast coneixement de la història del crim i la delinqüència a Gran Bretanya i al continent –com anomenen els anglesos Europa–. Evidentment, Holmes domina totes aquelles disciplines que l'ajuden a resoldre un cas.

A més a més, li hem de reconèixer una habilitat singular que l'emparenta amb l'art teatral, practicada durant els anys d'estudiant amb una companyia *amateur*. Diu Watson sobre Holmes que «l'escena ha perdut un gran actor, però ha guanyat un especialista en el crim». Com a mestre de la disfressa, Holmes es deixa veure, al llarg dels relats, convertit en múltiples personatges que li permeten obtenir informació privilegiada o moure's per Londres sense ser reconegut. Holmes es transforma en sacerdot italià, mariner asmàtic, fumador d'opi, mosso borratxet, obrer desfaenat, velleta adorable

o ancià col·leccionista de llibres. I aconseguim enganyar el seu company de pis!

Ara ha arribat l'hora d'endinsar-nos en l'univers misteriós del Londres victorià de la mà de Holmes i de Watson. Viatgem a la grisa i humida ciutat lligada per sempre a les siluetes del detectiu i del metge. Seiem a l'apartament de Baker Street i esperem amb ansietat la visita del primer client. Penetrem en el món de Sherlock Holmes a través de quatre de les aventures més cèlebres i significatives creades per Arthur Conan Doyle. I gaudim de l'essència autèntica del personatge, més enllà de relectures contemporànies que l'actualitzen sota l'atractiu de la postmodernitat (com l'encertada sèrie *Sherlock*, de la BBC) o que l'aplanen fins a convertir-lo en un simple ninot d'acció (com les pel·lícules de Guy Ritchie). Retrobem-nos amb el Holmes original, amb la matriu que ha fet possible totes les gojoses variants dels segles xx i xxi. Només ens cal mirar més enllà del perfil de pipa, lupa i gorra del detectiu per descobrir el personatge, el mite, l'home.

PURIFICACIÓ MASCARELL

1

Els ballarins

Feia hores que Holmes estava en silenci, amb l'esquena encorbada, llarg i prim, assegut davant d'un vas per a productes químics, treballant en un de particularment pudent. Tenia el cap inclinat sobre el pit, i des del meu punt de vista semblava un ocell estrany i llargarut, de plomatge gris clar i cresta negra.

–Aleshores, Watson –em va dir de sobte–, ja no creu convenient invertir en valors sud-africans?

Vaig fer un bot de sorpresa. Acostumat com estic a les facultats extraordinàries de Holmes, aquella intrusió sobtada en els meus pensaments més íntims era absolutament inexplicable.

–I com dimonis ho sap? –vaig preguntar.

Va fer mitja volta sobre el seient, amb una proveta traient fum a la mà i una espurna burleta als seus ulls enfonsats.

-Vinga, Watson, reconega que l'he deixat ben parat -va dir ell.

-Ho estic.

-Hauria de posar-ho per escrit i fer-li-ho signar.

-Per què?

-Perquè d'ací a cinc minuts em dirà que era ridículament senzill.

-Estic segur que no diré res de semblant.

-Benvolgut Watson -va dir deixant la proveta al seu lloc i començant a fer-me una conferència a l'estil d'un professor quan s'adreça als alumnes-, realment no és gens difícil de construir una sèrie de deduccions, cadascuna dependent de la precedent i prou simple per ella mateixa. Després només cal suprimir totes les deduccions que hi ha entremig i presentar al públic solament el punt de partida i la conclusió, i podem produir un efecte sensacional, encara que potser també fals. Com ara, després de fer una inspecció a la juntura entre els seus dits índex i polze de la mà esquerra, no era gens difícil de saber que vosté ja no pensa invertir el seu petit capital en jaciments d'or.

-No hi veig cap relació.

-Probablement no; però jo puc fer-li veure una relació ben estreta. Mire quines són les anelles perdudes de la cadena completa: 1. Vosté tenia restes de guix entre l'índex i el polze de la mà esquerra anit quan va tornar del club. 2. El guix s'utilitza així quan es juga a billar per facilitar el moviment del tac. 3. Vosté no juga mai a billar sense Thurston. 4. Vosté em va dir fa quatre setmanes que Thurston tenia una